

מה ירק דרכו ליגדל על כל מים¹ –

Just as the manner of ירק is to grow on all water

OVERVIEW

There are two, three-year מעשר cycles in a שמיטה. The first and second years as well as the fourth and fifth years of the שמיטה cycle, מעשר שני is tithed (after מעשר ראשון). However on the third and sixth year of שמיטה there is no מעשר שני, but rather מעשר עני is tithed. The years are counted from ר"ה to ר"ה (except for trees whose ר"ה is בשבט). There is however a difficulty with produce which began sprouting in one year (the second, for instance – the year of מעשר שני) and was harvested in the following year (the year of מעשר עני); which מעשר is to be tithed (מעשר עני or מעשר שני). The (general) rule is that concerning grain they are tithed according to the first year in which they grew a third (and by fruits we follow the חנטה); however concerning ירק (and אתרוג) they are tithed according to the year in which they were harvested (בשעת לקיטתו עישורו).

The גמרא explains that the reason the משנה states that an אתרוג is לירק שוה is because both מעשר and ירק grow על כל מים, therefore since by ירק the rule is בשעת לקיטתו עישורו the same applies to אתרוג.

טעמא דירק מפרש בפרק קמא דראש השנה (דף יד, א ושם) –

The reason that by ירק the מעשר cycle depends on when it was harvested is explained in the first פרק of ר"ה - מסכת ר"ה

דגורן ויקב² כתיב³ גבי מעשר כדגן מן הגורן כולי –

For concerning מעשר the תורה writes גורן ויקב⁴; the פסוק states⁴ כדגן מן הגורן, etc. The דרשה there is -

מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים מתעשרים לשנה שעברה⁵ –

¹ Grain and trees (generally) grow from rainwater (alone) they do not require additional irrigation. This is referred to as גדל על רוב מים (they grow on most waters [they do not require all waters]). ירק (and אתרוג) however require additional irrigation besides rainwater. This is referred to as גדל על כל מים (they grow on all waters; partial waters are insufficient).

² גורן is where the grains are gathered to be threshed; יקב is the pit where the wine enters after the grapes have been crushed and became juice.

³ The גמרא in ר"ה actually cites the (דברים [ראה] טז, יג) באספך מגרנך ומיקבך of פסוק.

⁴ The פסוק is referring to ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב reads במדבר (שלח) יח, כז in פסוק. The תרומת מעשר which the לויים are required to give to the כהנים from the מעשר which the לויים receive from בני ישראל.

⁵ The גמרא derives this in יב, ב from the (ויילך [לא, י]) פסוק (דברים) which states שנת מקץ שבע שנים במועד שנת עיי"ש. השמטה בחג הסוכות.

Just as גורן ויקב are singled out that they grow on רוב מים and are tithed for the past year (the year in which they grew a third), so too any other produce (including trees) which is גדל על רוב מים is - מתעשר לשנה שעברה

יצאו ירקות שגדלין על כל מים –

This excludes ירקות which require כל מים, they are not מתעשר לשנה שעברה, but rather their מעשר is משעת לקיטה.⁶

תוספות anticipates a question:

ואף על גב דמעשר ירק מדרבנן⁷ והיאך עושה בנין אב⁸ מדבר שהוא מדרבנן⁹ –

And even though that מעשר ירק is only מדרבנן, so how can we make a בנין זאב for something which is only מדרבנן and not מדאורייתא?!

תוספות replies:

—¹⁰ אסמכוה רבנן אקרא כדפירש בקונטרס

The רבנן supported their ruling based on a פסוק, as רש"י explained.

In summation: (according to [רש"י] [ותוס']) there is no real דרשה of גורן ויקב; it is merely an אסמכתא concerning מעשר אילן ומעשר ירק which are מדרבנן. Concerning מעשר אילן since it is similar to גורן ויקב (for they all are מים גדל על רוב מים) they are שיעברו; however ירקות which are גדל על כל מים are excluded from גורן ויקב and are לקיטתו (and the same applies to מעשר אחרון concerning מעשר only). Concerning all other דאורייתא issues such as ערלה רבעי and שביעית the rule by אחרון is like שאר אילנות that we follow the חנטה.

בנין אב offers an alternate explanation concerning the תוספות

ורבינו יצחק פירש אם אינו ענין למעשר תנהו ענין לשביעית שנוהג בירק מן התורה –
And the **11** **apply the** **מעשר** **is inappropriate for** **בנין** **אב** **if the** **ר"י explained** –
אב **for** **שביעית** **which is applicable to** **ירק** **as well** **מן התורה** **The laws of**
אב **apply to** **ירקות** **(and אילנות).**

⁶ One of the explanations given is that by produce which is גדל על רוב מים, they are considered mature as soon as they achieve a שליש (or חנטה), for they will complete their growth without human intervention. However those פירות which are גדל על כל מים and need constant supervision and irrigation, their growth is not assured until they are harvested.

⁷ מחיוב במעשר (grain, wine and olive oil) דגן תירוש ויצהר מן התורה (and others) maintains that תוספות (and others) maintains that מעשר ירק and מעשר אילן are only מדרבנן.

⁸ A בנים אב is one of the ... מכתוב אחד ... במנין אב נדרשת בהם. יג. If we find a ruling by a certain situation we can apply it to other similar situations.

⁹ The **אב** cannot apply to either **מעשר אילן** or **מעשר ירק** since they are not **מחויב במעשר** at all. How can the **גמרא** state **מה ירק וכו' אף אתרוג וכו'** when there is no **מעשר** by **ירק**. Similarly how can the **גמרא** in **ר"ה** use this **אב** **בנין** that **אילנות** are **שעברה לשנה** **מתעשרות**,

¹⁰ 'מס' ר"ה רש"י בד"ה In מדרבנן which is מעשר אילן in regards to אסמכתא states that רש"י Here. בד"ה מפני באספך explains that (also) concerning ירקות this לימוד is an אסמכתא.

דעיקר דרשה אתיא לשביעית לענין ירק דהוי דאורייתא בין בירק בין באילנות –
For the main דרשה of מה is concerning שביעית in regards to
– אילנות, for the laws of שביעית apply מדאורייתא, both by ירק and by אילנות –

אילן וירק מדאורייתא by נוהג is שביעית תוספות proves that

כדאמרין בראש השנה (דף טו,ב) אמינא לך מעשר חרובין¹² דרבנן –

As the גמרא states in ר"ה 'I am discussing מעשר חרובין which is only
- (מעשר אילן for it is) מדרבנן

ואמרת לי שביעית דבנות שוח דאורייתא –

And you respond to me concerning שביעית of בנות שוח¹³ which is
דאורייתא. This proves that שביעית is applicable to אילנות מדאורייתא.

והוא הדין בירקות דהוי דאורייתא מסתמא ככל דבר שהוא אוכל¹⁴ ונשמר¹⁵ כולי –

And the same ruling applies to ירקות that they too are presumably
considered שביעית מדאורייתא just as anything else which is food and is
required to be guarded, etc. -

כדתנן במסכת שביעית (פרק ז' משנה א) כלל אמרו בשביעית¹⁶ כולי –

As we have learnt in a משנה in שביעית 'there was a rule said
concerning שביעית, etc.'

והכי קאמר מה גורן ויקב שגדלין על רוב מים –

And this is what the גמרא is stating; just as גורן ויקב (only) the
majority of waters -

ואזלינן בתר שנה שעברה לגבי שביעית¹⁷ אף כל כולי –

And concerning שביעית we follow the past year (when it grew גידול),
similarly anything, etc. (which is גדל על רוב מים [such as trees] we follow the past
year [the year when the fruit blossomed] concerning שביעית).¹⁸

¹¹ The (תוספות according to) מה דגן וגורן וכו' of בנין אב, from where we derive the פסוק כדגן מן הגורן, is discussing מחויב since both ירק and אילנות are not מעשר (מן המעשר) discussing (מאכל'ה) the בנין אב is inappropriate for מעשר since both ירק and אילנות are not מעשר (מן המעשר) (מדאורייתא) (that if a דרשה is not appropriate for its own context, it may be applied to another context).

¹² חרובין are carobs.

¹³ is a certain type of (a white) fig tree בנות שוח

¹⁴ 'מאכל'ה amends this to read הגהות הב"ה

¹⁵ This expression ונשמר is used concerning חייב מעשרות. Others omit this word ונשמר.

¹⁶ Hence after כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם וכו' יש לו שביעית ולדמיו שביעית וכו'. The משנה there reads: כל שהוא מאכל אדם וכו'. Hence after we know that בנות שוח are דאורייתא מדאורייתא it is understood that the rule of מאכל אדם is not limited to בנות שוח but includes all אילנות and all ירקות in regards to שביעית.

¹⁷ Similarly if it בשביעית פירות שביעית even if it was harvested בשביעית. If the דגן grew שלישי in the sixth year it is not פירות שביעית even if it was harvested בשביעית. The חנטה by an אילן takes the place of שלישי גידול.

asks: תוספות

וקשה דהרי אתרוג שגדל על כל מים¹⁹ כדאיתא בשמעתין –

And there is a difficulty; for there is אתרוג which is גדל על כל מים as it is stated in our discussion here concerning מעשר אתרוג –

ואפילו הכי אמרין ששוה לאילן לענין שביעית לילך בתר חנטה –

And nevertheless the משנה states that an אתרוג is similar to an אילן in regards to שביעית that we are to follow the חנטה (where seemingly the אתרוג should be like the ירק and it should follow רוב גידול [or לקיטה] but not חנטה)²⁰.

answers: תוספות

– ושמא יש לומר דהא דאזלינן ביה בתר חנטה לשביעית היינו דוקא לחומרא²¹ –

And perhaps one can say (that indeed the laws of אתרוג by שביעית is like a ירק (and it follows רוב גידול [or לקיטה], however) that which the משנה states that by an אתרוג we follow the חנטה concerning שביעית (like an אילן) that is specifically only if this will produce a stringency –

כגון אם חנט בשביעית ונלקט בשמינית²² –

For instance if the אתרוג was חנט in the שביעית year and was harvested on the eighth year, then if we go solely according to the דרשה of ויקב ומה גורן ירקב, then this אתרוג will not be considered שביעית פירות since it was נלקט (and had גידולו) in the eighth year. However, the חכמים decreed it שביעית פירות (even) if it was only) חנט בשביעית, like other אילנות.²³

offers an alternate solution to פירוש ר"י: תוספות

– אי נמי יש לומר אף על גב דאתרוג גדל על כל מים –

Or one may also say; even though אתרוג is גדל על כל מים like ירק, nevertheless

¹⁸ However concerning ירקות which are גדל על כל מים (not רוב מים) we follow the רוב גידול (see previous discussion). Once we have this בנן concerning שביעית דאורייתא, the רבנן used it for מעשר אתרוג which are מדרבנן. Hence by מעשר אילן we follow the חנטה (as we do by שביעית) and by ירק we follow the לקיטה (and not the גידול as it is by דגן) just as the שביעית by ירק is different from דגן.

¹⁹ This should indicate that concerning שביעית the אתרוג should be like ירק that רוב גידול.

²⁰ This question is only according to the פירוש ר"י who maintains that the דרשה of רוב מים וכו' גורן ירקב (including ירק and אתרוג) גדל על כל מים (referring to שביעית, indicating that שביעית whatever is מים) should follow רוב גידול and not הביאו שליש (or חנטה). However according to רש"י there is no real דרשה (concerning שביעית) only an אסמכתא concerning מעשר. Therefore it is understood that concerning שביעית the אתרוג is considered an אילן.

²¹ There are differing opinions in the commentaries whether this is a חומרא only מדרבנן or if it means even (סוכ"ד אות ב') מדאורייתא (see footnote # 36).

²² Presumably this means that רוב גידול was בשמינית (see previous discussion).

²³ According to this answer the laws concerning שביעית would be as follows. If it was חנט בשביעית and חנט בשמינית it is not שביעית פירות even מדרבנן. If it was חנט בשביעית and חנט בשמינית it is שביעית פירות. If it was חנט בשביעית and חנט בשמינית it is שביעית פירות. If it was חנט בשביעית and חנט בשמינית it is שביעית פירות. See 'Thinking it over' # 1.

אין לנו לחלקו מדין שאר אילנות לענין שביעית –

We cannot separate the אתרוג from the rule which applies to all other trees concerning שביעית, namely that we follow the ²⁴חנטה –

כיון דלענין ערלה ורבעי לא חלקתו תורה משאר אילנות –

Since concerning ערלה and רבעי the תורה did not distinguish the אתרוג from the other trees, hence the same is by שביעית which is also a תורה just as ערלה – ורבעי

גדל על כל מים דרשה that whatever is מים anticipates the question; However there is the דרשה that whatever is מים does not follow the חנטה, so how can אתרוג follow the חנטה?! חנטה replies:

ודרשה דגורן ויקב לירקות אתא ולא לאתרוג –

And the דרשה of גורן ויקב which excludes כל מים from following the חנטה applies only for ירקות (that by them it is גידול) but not for אתרוג, since by התורה מן אתרוג we follow the חנטה by ערלה and רבעי therefore we follow it also by שביעית.²⁵

ומכל מקום לענין מעשר שהוא דרבנן תקנו חכמים אחר לקיטתו עישורו²⁶ –

Nevertheless (even though concerning all דאורייתא issues we follow חנטה by חנטה) concerning מעשר which is מדרבנן, the חכמים instituted that אחר לקיטתו עישורו –

הואיל וגדל על כל מים כירק –

Since the אתרוג is גדל על כל מים just like ירק.

In summation: According to פירוש ר"י the דרשה of וכו' מה גורן ויקב is a מדאורייתא concerning שביעית. This teaches us that by אילנות we follow the חנטה and by ירקות we follow גידול. The רבנן then adapted this לימוד for מעשר דרבנן as well. Concerning אתרוג there are two views. A. That אתרוג is like ירק and we do not follow the חנטה only (like ירקות) since it is a דרשה דאורייתא. However the חכמים were מחמיר; if the חנטה was שביעית (still) considered (מדרבנן) פירות שביעית. B. That the מדאורייתא דרשה concerning שביעית was only for ירקות and not אתרוג (for we already see that by חנטה we go בתר חנטה concerning ערלה and רבעי).

חנטה asks:

ואם תאמר אמאי לא חשיב שהאתרוג שוה לאילן לכלאים שאינו כלאים בכרם –

And if you will say; why does the משנה not mention that an אתרוג is similar to a tree (in an additional manner) concerning כלאים; meaning that

²⁴ See 'Thinking it over' # 2.

²⁵ According to this answer by שביעית we always follow the חנטה only, by all trees including אתרוג.

²⁶ See 'Thinking it over' # 3.

an **אתרוג** tree **is not כלאים** if it is planted **in a vineyard** (as opposed to ירקות which are כלאים בכרם) -

ולחשב דשוה לאילן בארבע דרכים –

And the משנה should have counted that an אתרוג is שוה לאילן in four ways (not three).

answers: תוספות

ויש לומר לא תני אלא דשוה לאילן לילך בתר חנטה²⁷ ולירק בתר לקיטה²⁸ –

And one can say; the משנה teaches only those things which the אתרוג is similar to a tree in following the חנטה and similar to the ירק in following the לקיטה, but not in other matters.

asks: תוספות

ואם תאמר²⁹ אמאי לא חשיב ששוה לירק בשני דרכים כגון לענין פיאה –

And if you will say; why does the משנה not mention that an אתרוג is similar to ירק in two ways; the additional way will be concerning פיאה -

דלא מיחייב אתרוג בפיאה³⁰ משום דאין לקיטתו כאחד³¹ –

That there is no obligation to leave over פיאה by an אתרוג since it is not harvested as one; different אתרוגים (from the same tree) are harvested at different times. תוספות explains that לקיטתו כאחת has a bearing on חיוב פיאה -

דלענין פיאה בעינן לקיטתו כאחד –

Since concerning the חיוב פיאה there is the requirement of לקיטתו כאחד -

ומהאי טעמא ממעטינן תאינה -

²⁷ See ערלה ורבעי נמי לא איצטריך לאשמועינן שנוהגת באתרוג אלא לאשמועינן ביה who writes תוספות הרא"ש. דאזלינן בתר חנטה כשאר אילנות. The משנה teaches us if the חנטה was in the third (or fourth) year, even if it was harvested in the subsequent year it has a דין of ערלה (or רבעי).

²⁸ We find that (generally) by an אילן we go בתר חנטה and by a לקיטה; the משנה teaches that an אתרוג (even though it is a tree, nevertheless) sometimes it follows the אילן and sometimes the ירק. [Alternately תוספות may be saying that the משנה mentions that an אתרוג is שוה לאילן (which seemingly is superfluous for an אתרוג is an אילן), only in regards that we go בתר חנטה (this is considered somewhat of a חידוש since we find that concerning מעשר the אתרוג is like the ירק). However all other areas where an אתרוג is שוה לאילן are not mentioned since [the issue of לקיטה בתר לקיטה is inapplicable (such as by כלאים) and] there is no חידוש that an אתרוג is שוה לאילן. תוספות does not make this limitation, however concerning the ways in which an אתרוג is שוה לירק; for any case in which an אתרוג is שוה לירק is a חידוש (since an אתרוג is a tree). This may remove the difficulty presented in footnote # 30.]

²⁹ In the תוספות הרא"ש this question (and the one following it) precede the previous question concerning כלאים. See following footnote # 30.

³⁰ See (מהרש"א and) עצמ"י who ask that according to תוספות answer concerning כלאים, this and the following question are already answered (for they do not deal with לקיטה וחנטה). See previous footnotes # 28 & 29.

³¹ The משנה states in (פ"א מ"ד) that מסכת פיאה מ"ד (פ"א מ"ד) states that לקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב כלל אמרו בפיאה כל שהוא אוכל וכו' ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב כלל אמרו בפיאה. The rule of לקיטתו כאחת excludes אתרוג and לקיטתו לקיום excludes ירק as תוספות states shortly.

And from this very reason we exclude figs from פיאה since a תאנה is not לקיטתו כאחד, as the גמרא states –

בפרק כלל גדול (שבת דף סח"א) ובפרק מקום שנהגו (פסחים דף נו,ב) –

in פרק כלל גדול and in פרק מקום שנהגו. The comparison to ירק is that -

ובירק נמי אין פיאה מתנהגת דאינו בכלל דבר המתקיים כדאיתא התם –

By ירק too the laws of פיאה do not apply, for ירק is not considered something which keeps, as the גמרא states there; vegetables cannot be kept for a period of time before they spoil.

answers: תוספות

ויש לומר כיון דאיכא אילנות טובא שאין חייבין בפיאה –

And one can say; since there are many other trees that are not מחויב בפיאה -

כגון האוג והחרובים³² השנויים במסכת פיאה³³ (פרק א' משנה ה) –

For instance as אוג and חרובים which are taught in the משנה of מסכת פיאה- לא שייך למיתני שוה לירק –

it is inappropriate to teach that אחרוג is שוה לירק for it is equally שוה to trees concerning פיאה.

ומהאי טעמא נמי לא קאמר שוה לירק לענין ביכורים –

And for this very reason the משנה also does not state that אחרוג is שוה לירק **concerning ביכורים**; they both are exempt from ביכורים. The reason the משנה does not mention this is -

שאין ביכורים אלא משבעה מינין כדאיתא בספרי –

Since ביכורים is brought only from the seven 'kinds; as is mentioned in ספרי -

אם כן שוה נמי לשאר אילנות:

If this indeed is the comparison to ירק it is equally comparable to all the other trees that are not המינים.

SUMMARY

The דרשות of מה גורן וכו' and מה ירק can be viewed as an אסמכתא since there is no (ר"י) שביעית דרשה גמורה (פירש"י) מעשר אילן וירק. Assuming that it is a שביעית דרשה concerning אחרוג we can still maintain that אחרוג follows חנטה לחומרא, or that the דרשה was only concerning ירק and not אחרוג. The משנה compares אחרוג to either אילן or ירק only in regards to חנטה or

³² אוג and חרובים are (usually) translated as the sumac tree and carob tree respectively.

³³ אוג and חרובים are trees that are מחויב בפיאה. The תוספות should be read, that there are many trees that are not מחויב בפיאה as אוג and חרובים are, but rather these other trees (including אחרוג) are מפאיה.

לקיטה; therefore it does not mention כלאים. It does not mention that it is like ירק concerning פאה וביכורים for other trees share this trait as well.

THINKING IT OVER

1. According to the first תירוצ on the ר"י (that we go באתרוג only בדרך אחד only שזה לירק is גמרא say that an אתרוג is שביעית concerning (if it was (concerning לקיטה במעשר it is also לירק concerning (בתר (וגדל רובו) בשביעית and חנט בששית)?³⁵

2. According to the חז"ל of תוספות³⁶ what would be if an אחרון was חז"ל since concerning שביעית we follow the חז"ל and the חז"ל was חז"ל so it is not אחרון (and they are אחרון), or does the חז"ל of לקיטה (פסוקין אחרון) supplant the חז"ל (for אחרון שביעית)?³⁷

3. If we maintain (according to the א"נ) that concerning all דינים דאורייתא we follow בתר חנטה by an אתרוג,³⁸ why did the מעשר רבנן change it concerning מעשר that we go בתר לקיטה כירק?!³⁹

³⁴ See footnote # 23.

³⁵ See מהרש"א (הארוך), עצמ"י ועוד.

³⁶ See footnote # 24.

³⁷ See 'בל"י אות לט and סוכ"ד אות ו'.

³⁸ See footnote # 26.

³⁹ See 'סוכ"ד אות ד'.